

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 21ης Δεκεμβρίου 2016¹

Υπόθεση C-646/15

Trustees of the P Panayi Accumulation & Maintenance Settlements
κατά
Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs

[αίτηση του First-tier Tribunal (Tax Chamber) (πρωτοδικείο διοικητικών διαφορών, τμήμα φορολογικών διαφορών, Ηνωμένο Βασίλειο) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Φορολογική νομοθεσία – Άμεσοι φόροι – Φορολόγηση λόγω αποδημίας – Εφαρμογή των θεμελιωδών ελευθεριών σε εμπιστευμα χωρίς αυτοτελή νομική προσωπικότητα – Αναλογικότητα της φορολογήσεως λόγω αποδημίας παρά τη διατήρηση της δυνατότητας φορολογήσεως – Μη παρεχόμενη δυνατότητα αναβολής της πληρωμής – Σημασία μεταγενέστερων μεταβολών της αξίας – Λήψη υπόψη της δυνατότητας μεταγενέστερης φορολογήσεως»

I – Εισαγωγή

1. Το Δικαστήριο καλείται στην υπό κρίση υπόθεση να εξετάσει, μεταξύ άλλων, το ζήτημα αν ένα trust (το οποίο αποτελεί μορφή οργανώσεως εν είδει καταπιστεύματος η οποία απαντάται κυρίως στο Ηνωμένο Βασίλειο, στο εξής εμπιστευμα) δύναται να επικαλεστεί τις θεμελιώδεις ελευθερίες της ΣΛΕΕ. Επί του ζητήματος αυτού –σε υπόθεση με διαφορετικά πραγματικά περιστατικά– έχει αποφανθεί μέχρι τούδε μόνον το δικαστήριο της ΕΖΕΣ².

2. Το ζήτημα αυτό ανακύπτει σε συνάρτηση με τη φορολόγηση μη πραγματοποιηθεισών υπεραξιών (λεγόμενες λανθάνουσες υπεραξίες) σε μία ιδιαίτερη περίπτωση φορολογήσεως λόγω αποδημίας. Η περίπτωση αυτή συντρέχει όταν οι περισσότεροι από τους εμπιστευματοδόχους του εμπιστεύματος μεταφέρουν την κατοικία τους στο εξωτερικό ή όταν διορίζονται εμπιστευματοδόχοι οι περισσότεροι εκ των οποίων είναι κάτοικοι εξωτερικού. Σχετικά με την φορολόγηση λόγω αποδημίας υπάρχει ήδη πλούσια νομολογία³. Κατ' αρχήν είναι νόμιμη. Η αποδημία δεν μπορεί να σημαίνει ότι το κράτος μέλος εξόδου πρέπει να παραιτηθεί του δικαιώματός του να φορολογήσει μια υπεραξία που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της φορολογικής εξουσίας του πριν από την εν λόγω μεταφορά της έδρας⁴. Το ίδιο πρέπει να ισχύσει και όσον αφορά το δικαίωμα διορθώσεως μιας απαλλαγής από τον φόρο η οποία είχε χορηγηθεί μέσω αποσβέσεων, εφόσον αυτή επίσης οδήγησε στη δημιουργία λανθανουσών υπεραξιών. Ωστόσο, η νομολογία ανέπτυξε βαθμιαία ορισμένες απαιτήσεις όσον αφορά τη φορολόγηση της αποδημίας. Σε αυτές στηρίχθηκε και ο Ευρωπαίος νομοθέτης όταν προσφάτως

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

² Απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ, της 9ης Ιουλίου 2014, Fred. Olsen (E-3/13, E-20/13, EFTA Court Reports 2014, 400).

³ Αποφάσεις της 23ης Ιανουαρίου 2014, DMC (C-164/12, EU:C:2014:20, σκέψη 53 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψη 49), της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψεις 44 επ.), και της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, N (C-470/04, EU:C:2006:525, σκέψη 46).

⁴ Απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψη 46).

θέσπισε με το –εν προκειμένω πάντως μη εφαρμοστέο– άρθρο 5 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1164⁵ αντίστοιχη υποχρέωση φορολογήσεως λόγω αποδημίας⁶. Τούτο υποδηλώνει σαφώς τη βαθμιαία μεταστροφή του περί δικαίου αισθήματος, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει και την ex post νομική εκτίμηση⁷.

3. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο καλείται να κρίνει κατά πόσον υφίσταται δικαίωμα φορολογήσεως και στις περιπτώσεις που, παρά την αποδημία, το κράτος μέλος εξόδου διατηρεί ορισμένες δυνατότητες φορολογήσεως. Ομοίως, καλείται να κρίνει κατά πόσον η οικειοθελής πραγματοποίηση των λανθανουσών υπεραξιών μετά τη βεβαίωση του φόρου και προτού καταστεί ληξιπρόθεσμη η φορολογική οφειλή μπορεί να ασκήσει επιρροή στη σχετική κρίση.

II – Το νομικό πλαίσιο

A – Το δίκαιο της Ένωσης

4. Το νομικό πλαίσιο σε επίπεδο δικαίου της Ένωσης καθορίζεται από τις θεμελιώδεις ελευθερίες οι οποίες κατοχυρώνονται στα άρθρα 49, 56, 63 και 54 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρα 43, 49, 56 και 48 ΕΚ)⁸. Το άρθρο 54 ΣΛΕΕ ρυθμίζει εν προκειμένω την εφαρμογή της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (σε συνδυασμό με το άρθρο 62 ΣΛΕΕ) στις εταιρίες:

«Οι εταιρείες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και οι οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Ένωσης εξομοιώνονται, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, προς τα φυσικά πρόσωπα που είναι υπήκοοι των κρατών μελών.

Ως εταιρείες νοούνται οι εταιρείες αστικού ή εμπορικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών, και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση εκείνων που δεν επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό.»

B – Η εθνική νομοθεσία

5. Βάσει όσων εκθέτει το αιτούν δικαστήριο, ο βασικός νόμος που διέπει τη φορολόγηση των κεφαλαιουχικών κερδών στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι ο Taxation of Chargeable Gains Act 1992 (νόμος του 1992 για τη φορολόγηση των υποκείμενων στον φόρο κερδών, στο εξής: TCGA). Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του TCGA⁹, κάθε πρόσωπο υπέχει υποχρέωση καταβολής φόρου κεφαλαιουχικών κερδών για τα υποκείμενα στον φόρο κέρδη που πραγματοποίησε στη διάρκεια φορολογικής χρήσεως κατά την οποία, είτε σε όλη είτε σε μέρος της διάρκειάς της, είχε την κατοικία του ή τη συνήθη διαμονή του στο Ηνωμένο Βασίλειο. Κατά το άρθρο 69 του TCGA, όπως αυτό ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, χρόνο, οι εμπιστευματοδόχοι αντιμετωπίζονται ως «ενιαίο και διαρκές σύνολο προσώπων», το οποίο διακρίνεται από τα εκάστοτε πρόσωπα που ασκούν περιστασιακά τα καθήκοντα του εμπιστευματοδόχου. Η ίδια

5 Οδηγία του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2016, για τη θέσπιση κανόνων κατά πρακτικών φοροαποφυγής που έχουν άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ 2016, L 193, σ. 1).

6 Το άρθρο 5 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1164 ορίζει: «Ο φορολογούμενος υπόκειται στον φόρο σε ποσό που ισούται προς την αγοραία αξία των μεταβιβασθέντων περιουσιακών στοιχείων, κατά τη στιγμή της εξόδου αυτών των περιουσιακών στοιχείων, μείον την αξία τους για φορολογικούς σκοπούς, σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες περιπτώσεις: [...] γ) ο φορολογούμενος μεταφέρει τη φορολογική κατοικία του σε άλλο κράτος μέλος [...]».

7 Ομοίως, ήδη, Karl Doehring, «Die Wirkung des Zeitablaufs auf den Bestand völkerrechtlicher Regeln», *Jahrbuch der Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften e.V.*, Generalverwaltung der Max-Planck-Gesellschaft, Μόναχο, 1964, σ. 70 έως 89.

8 Εν προκειμένω εφαρμόζονται *ratione temporis* οι διατάξεις των Συνθηκών ΕΚ. Λόγω του ταυτόσημου περιεχομένου των διατάξεων, χρησιμοποιείται ακόλουθως, για λόγους ευχερέστερης κατανόησης, η νυν ισχύουσα αρίθμηση.

9 Όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης.

αυτή διάταξη προβλέπει επίσης ότι «[...] αυτό το σύνολο [προσώπων] θεωρείται ότι είναι εγκατεστημένο ή έχει τη συνήθη διαμονή του στο Ηνωμένο Βασίλειο, εκτός αν η γενική διαχείριση του εμπιστεύματος είναι εκτός Ηνωμένου Βασιλείου και οι εμπιστευματοδόχοι ή η πλειονότητα αυτών δεν έχουν, επί του παρόντος, ούτε την κατοικία ούτε τη συνήθη διαμονή τους στο Ηνωμένο Βασίλειο».

6. Κατά το άρθρο 15, παράγραφος 2, του TCGA, κάθε κέρδος υπόκειται στον φόρο κεφαλαιουχικών κερδών. Στα περιουσιακά στοιχεία που υπόκεινται στον φόρο αυτόν εμπίπτουν όλες οι μορφές άυλων περιουσιακών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων των εταιρικών μεριδίων (άρθρο 21, παράγραφος 1).

7. Κατά το άρθρο 80 του TCGA, όταν οι περισσότεροι από τους εμπιστευματοδόχους, καθ' οιονδήποτε χρόνο, παύουν να κατοικούν ή να έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο Ηνωμένο Βασίλειο, λογίζεται ότι υπάρχει εκποίηση περιουσιακών στοιχείων. Στην περίπτωση αυτή, θεωρείται κατά πλάσμα δικαίου ότι αμέσως πριν από την επέλευση του ως άνω γεγονότος εκποίησαν στην εμπορική τους αξία «καθορισμένα περιουσιακά στοιχεία» του εμπιστεύματος και αμέσως μετά τα απέκτησαν εκ νέου. Η ημερομηνία κατά την οποία ο εν λόγω φόρος καθίσταται ληξιπρόθεσμος είναι η 31η Ιανουαρίου του επόμενου έτους. Οι εμπιστευματοδόχοι δεν έχουν τη δυνατότητα να αναβάλουν την πληρωμή του φόρου πέραν αυτής της ημερομηνίας ούτε να τον καταβάλουν τμηματικά.

8. Βάσει των πληροφοριών που εκθέτει το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 87 του TCGA προβλέπει ότι τα κεφαλαιουχικά κέρδη τα οποία πραγματοποιούνται από εμπιστευματοδόχους οι οποίοι δεν έχουν την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή τους στο Ηνωμένο Βασίλειο καταλογίζονται, ωστόσο, στους δικαιούχους, καθόσον οι εν λόγω εμπιστευματοδόχοι προβαίνουν σε κεφαλαιακές πληρωμές στους δικαιούχους. Στο πλαίσιο αυτό, τα κεφαλαιουχικά κέρδη τα οποία πραγματοποιήθηκαν από εμπιστευματοδόχους οι οποίοι κατοικούν στην αλλοδαπή υπολογίζονται κατά τον ίδιο τρόπο που θα υπολογίζονταν αν οι εμπιστευματοδόχοι ήσαν κάτοικοι Ηνωμένου Βασιλείου. Στη συνέχεια, το σύνολο αυτό των κεφαλαιουχικών κερδών καταλογίζεται στους δικαιούχους οι οποίοι λαμβάνουν κεφαλαιακές πληρωμές από τους εμπιστευματοδόχους. Δικαιούχοι οι οποίοι κατοικούν στο Ηνωμένο Βασίλειο υπόκεινται σε φόρο κεφαλαιουχικών κερδών όσον αφορά τα κέρδη που πραγματοποίησαν σε συνάρτηση με τις καταλογιζόμενες σε αυτούς κεφαλαιακές πληρωμές.

III – Η διαφορά της κύριας δίκης

9. Η διαφορά της κύριας δίκης αφορά τέσσερα εμπιστεύματα, τα οποία αρχικώς συστάθηκαν με trustees (εμπιστευματοδόχους) πρόσωπα που είχαν την κατοικία τους στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά στη συνέχεια αντικαταστάθηκαν εν μέρει από νέους εμπιστευματοδόχους, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι από τους εμπιστευματοδόχους να κατοικούν πλέον στην Κύπρο. Οι προσφεύγοντες είναι οι νυν –κάτοικοι Κύπρου– εμπιστευματοδόχοι των τεσσάρων εμπιστευμάτων.

10. Ο (γεννηθείς στην Κύπρο) Π. Παναγή συνέστησε το 1992 τα τέσσερα εμπιστεύματα προς όφελος των τριών τέκνων του και άλλων μελών της οικογενείας του (στο εξής: δικαιούχοι). Για όσο χρόνο ο προσφεύγων βρίσκεται εν ζωή, ούτε ο ίδιος ούτε η σύζυγός του είναι δικαιούχοι των ως άνω εμπιστευμάτων. Ωστόσο, αυτός έχει την εξουσία, ως «προστάτης» των εμπιστευμάτων, να διορίζει νέους ή πρόσθετους εμπιστευματοδόχους. Οι δικαιούχοι δεν έχουν αντίστοιχη εξουσία.

11. Κατά τον χρόνο που ο Π. Παναγή συνέστησε τα εμπιστεύματα το 1992, ο ίδιος, η σύζυγος και τα τέκνα τους κατοικούσαν όλοι στο Ηνωμένο Βασίλειο.

12. Προγενέστερα, ο Π. Παναγή είχε ιδρύσει, στο Ηνωμένο Βασίλειο, μια επιτυχημένη εμπορική επιχείρηση (στο εξής: Κάμπος). Στο πλαίσιο της συστάσεως των εμπιστευμάτων, ο Π. Παναγή μεταβίβασε στα εμπιστεύματα το 40 % των μεριδίων της εταιρίας χαρτοφυλακίου της εν λόγω εμπορικής επιχείρησεως. Αρχικοί εμπιστευματοδόχοι των εμπιστευμάτων ήταν ο Π. Παναγή και μια εταιρία διαχειρίσεως κεφαλαίων, με έδρα το Ηνωμένο Βασίλειο, που έφερε την επωνυμία KSL Trustees Ltd (στο εξής: KSL). Η σύζυγος του Π. Παναγή προστέθηκε ως εμπιστευματοδόχος το 2003.

13. Στις αρχές του 2004, το ζεύγος Παναγή αποφάσισε να φύγει από το Ηνωμένο Βασίλειο και να επιστρέψει μόνιμα στην Κύπρο. Μολονότι εκ του νόμου δεν υποχρεούνταν προς τούτο, αμφότεροι παραιτήθηκαν από τις θέσεις τους ως εμπιστευματοδόχοι των εμπιστευμάτων στις 19 Αυγούστου 2004. Κατά την ίδια ημερομηνία, ο Π. Παναγή διόρισε τρεις νέους εμπιστευματοδόχους, άπαντες κατοίκους Κύπρου. Οι διορισμοί αυτοί είχαν ως αποτέλεσμα τη μεταφορά της διαχείρισεως των εμπιστευμάτων στην Κύπρο. Καθότι πλέον από τις 19 Αυγούστου 2004 οι περισσότεροι από τους εμπιστευματοδόχους των τεσσάρων επίμαχων εμπιστευμάτων δεν κατοικούσαν στο Ηνωμένο Βασίλειο, κατά την ημερομηνία εκείνη συντελέστηκε η κατά πλάσμα δικαίου προβλεπόμενη στο άρθρο 80 εκποίηση. Η μεταβίβαση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή φόρου κεφαλαιουχικών κερδών επί της αυξήσεως της αξίας των περιουσιακών στοιχείων που περιλαμβάνονταν στα τέσσερα εμπιστεύματα μέχρι τις 19 Αυγούστου 2004. Κατόπιν τούτων, προέκυψε για το οικονομικό έτος 2004-2005 κεφαλαιουχικό κέρδος υποκείμενο στον φόρο. Η ημερομηνία κατά την οποία ο εν λόγω φόρος κατέστη ληξιπρόθεσμος ήταν η 31η Ιανουαρίου 2006. Όπως προεκτέθηκε, οι εμπιστευματοδόχοι δεν είχαν τη δυνατότητα να αναβάλουν την πληρωμή του φόρου πέραν της ημερομηνίας αυτής ούτε να καταβάλουν τον φόρο τμηματικά.

14. Την 1η Σεπτεμβρίου 2004, η σύζυγος του Π. Παναγή έφυγε από το Ηνωμένο Βασίλειο και μετοίκησε στην Κύπρο μαζί με το νεότερο τέκνο της. Τα δύο μεγαλύτερα τέκνα (αμφότερα δικαιούχοι του εμπιστεύματος) παρέμειναν αρχικώς στο Ηνωμένο Βασίλειο προκειμένου να ολοκληρώσουν τις ακαδημαϊκές σπουδές τους. Μόνο μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους μετοίκησαν στην Κύπρο. Ο Π. Παναγή τους ακολούθησε στις 23 Μαρτίου 2005.

15. Στις 14 Δεκεμβρίου 2005, η εταιρία KSL παραιτήθηκε από τη διαχείριση των τεσσάρων εμπιστευμάτων. Στις 19 Δεκεμβρίου 2005, οι εμπιστευματοδόχοι εκποίησαν τα μερίδια της Κάμπος που κατείχαν τα εμπιστεύματα. Το συνολικό καθαρό ποσό που αποκόμισαν από τη συγκεκριμένη πώληση ανήλθε, κατά προσέγγιση, σε 30 εκατομμύρια λίρες στερλίνες.

16. Στις 11 Μαΐου 2006, ο Π. Παναγή και η σύζυγός του διορίστηκαν εκ νέου εμπιστευματοδόχοι. Όλοι οι νυν εμπιστευματοδόχοι διαμένουν έκτοτε στην Κύπρο.

IV – Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

17. Το επιληφθέν της διαφοράς First-tier Tribunal (Tax Chamber) (πρωτοδικείο διοικητικών διαφορών, τμήμα φορολογικών διαφορών, Ηνωμένο Βασίλειο) υπέβαλε στο Δικαστήριο, στις 3 Δεκεμβρίου 2015, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1. Συνάδει με την ελευθερία εγκαταστάσεως, την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων ή την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, η θέσπιση και η διατήρηση σε ισχύ από κράτος μέλος νομοθετικών ρυθμίσεων όπως αυτή του άρθρου 80 του Taxation of Chargeable Gains Act 1992 (νόμου του 1992 για τη φορολόγηση των υποκείμενων στον φόρο κερδών), κατά την οποία επιβάλλεται φόρος επί της λανθάνουσας υπεραξίας των περιουσιακών στοιχείων ενός εμπιστεύματος αν, καθ' οιονδήποτε χρόνο, οι εμπιστευματοδόχοι παύσουν να κατοικούν ή να έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο εν λόγω κράτος μέλος;
2. Αν γίνει δεκτό ότι η επιβολή ενός τέτοιου φόρου συνιστά περιορισμό της ασκήσεως μιας εκ των ανωτέρω ελευθεριών, μπορεί αυτός ο φόρος να δικαιολογηθεί βάσει της ισόρροπης κατανομής των εξουσιών φορολογήσεως και έχει ένας τέτοιος φόρος αναλογικό χαρακτήρα όταν η οικεία νομοθεσία ούτε παρέχει στους εμπιστευματοδόχους τη δυνατότητα να καταβάλουν μεταγενέστερα ή τμηματικά τον εν λόγω φόρο ούτε λαμβάνει υπόψη οποιαδήποτε ενδεχόμενη μεταγενέστερη μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων του εμπιστεύματος;

Συγκεκριμένα, υποβάλλονται τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

3. Θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες στην περίπτωση που κράτος μέλος φορολογεί μη πραγματοποιηθέντα κέρδη από την αύξηση της αξίας περιουσιακών στοιχείων τα οποία βρίσκονται στην κατοχή εμπιστευμάτων όταν οι περισσότεροι από τους εμπιστευματοδόχους δεν έχουν πλέον την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή τους στο εν λόγω κράτος μέλος;
4. Δικαιολογείται ο προκαλούμενος από τον εν λόγω φόρο λόγω αποδημίας περιορισμός προκειμένου να διασφαλισθεί η ισόρροπη κατανομή της εξουσίας φορολογήσεως, σε περιπτώσεις που διατηρείται η δυνατότητα φορολογήσεως των πραγματοποιηθέντων κερδών, αλλά μόνον εφόσον προκύψουν ειδικές συνθήκες στο μέλλον;
5. Πρέπει η αναλογικότητα να εκτιμάται σε συνάρτηση με τα πραγματικά περιστατικά κάθε συγκεκριμένης υποθέσεως; Ειδικότερα, είναι δυσανάλογος ο περιορισμός που δημιουργείται από μια τέτοια φορολογική επιβάρυνση όταν:
 - α) η σχετική νομοθεσία δεν προβλέπει ούτε τη δυνατότητα μεταγενέστερης ή τμηματικής καταβολής του φόρου ούτε τη δυνατότητα να ληφθεί υπόψη οποιαδήποτε μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων του εμπιστεύματος μετά την αποδημία,
 - β) πλην όμως, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες που ισχύουν αναφορικά με την εν προκειμένω επίμαχη βεβαίωση φόρου, τα περιουσιακά στοιχεία είχαν εκποιηθεί πριν ο φόρος καταστεί απαιτητός και δεν υπέστησαν μείωση της αξίας τους κατά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από τη μεταφορά του εμπιστεύματος μέχρι την ημερομηνία εκποιήσεως των στοιχείων του ενεργητικού.

18. Επί των ζητημάτων αυτών κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις οι εμπιστευματοδόχοι των τεσσάρων εμπιστευμάτων που συστάθηκαν από τον Π. Παναγή, η Δημοκρατία της Αυστρίας, η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ, η Νορβηγική Κυβέρνηση, το Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και η Επιτροπή. Στην επ' ακροατηρίου συζήτηση της 20ής Οκτωβρίου 2016 συμμετείχαν οι εμπιστευματοδόχοι των τεσσάρων εμπιστευμάτων που συστάθηκαν από τον Π. Παναγή, η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ, το Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και η Επιτροπή.

V – Νομική εκτίμηση

A – Επί του παραδεκτού

19. Η Δημοκρατία της Αυστρίας υποστηρίζει ότι το υπό στοιχείο α' σκέλος του πέμπτου ερωτήματος σχετικά με τη λήψη υπόψη μεταγενέστερων μειώσεων της αξίας είναι υποθετικό, καθότι στη συγκεκριμένη περίπτωση μεγάλο μέρος των περιουσιακών στοιχείων εκποιήθηκε, χωρίς να υποστηριχθεί ότι προέκυψαν μέχρι τότε μειώσεις της αξίας τους.

20. Κατά πάγια νομολογία, για τα προδικαστικά ερωτήματα που έχει υποβάλει το εθνικό δικαστήριο ισχύει το τεκμήριο ότι είναι κρίσιμα για την έκβαση της δίκης. Τούτο ισχύει, σε κάθε περίπτωση, όταν υποβάλλει ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης εντός του πραγματικού και κανονιστικού πλαισίου το οποίο έχει προσδιορίσει με δική του ευθύνη και την ακρίβεια του οποίου δεν είναι αρμόδιο να ελέγξει το Δικαστήριο¹⁰. Το Δικαστήριο μπορεί να απορρίψει την αίτηση που έχει υποβάλει το εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ερμηνεία του δικαίου της

¹⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, *Verder LabTec* (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 29).

Ένωσης την οποία ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης. Το ίδιο ισχύει όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή επίσης όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί¹¹.

21. Με το υπό στοιχείο α' σκέλος του πέμπτου ερωτήματος το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί η αναλογικότητα του μέτρου (φορολόγηση κατά τον χρόνο της αποδημίας), εφόσον ο νόμος στον οποίον ερείδεται η φορολόγηση δεν παρέχει τη δυνατότητα λήψεως υπόψη μεταγενέστερων μειώσεων της αξίας. Ωστόσο, η εκτίμηση της αναλογικότητας της φορολογήσεως κατά τον χρόνο βεβαιώσεως του φόρου είναι πολύ πιθανό να πραγματοποιηθεί σε αυτό το χρονικό σημείο και, ως εκ τούτου, να μην εξαρτάται από περιστάσεις που προκύπτουν μεταγενέστερα στο πλαίσιο της εισπράξεως του φόρου. Συνεπώς, το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου δεν είναι –τουλάχιστον όχι προδήλως– αμιγώς υποθετικής φύσεως.

B – Επί της ουσιαστικής εκτιμήσεως των προδικαστικών ερωτημάτων

1. Επί του πρώτου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

α) Το εμπίστευμα ως «άλλο νομικό πρόσωπο»

22. Με το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία χρήζουν συνεξετάσεως, τίθεται κατ' αρχάς το ζήτημα κατά πόσον μια «οντότητα» όπως είναι το εμπίστευμα (που έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου) δύναται να επικαλεστεί, στην υπό κρίση υπόθεση, κάποια από τις θεμελιώδεις ελευθερίες.

23. Τούτο εξαρτάται από το αν το εμπίστευμα αποτελεί «άλλο νομικό πρόσωπο» κατά την έννοια του άρθρου 54 ΣΛΕΕ. Το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού. Το δικαστήριο της ΕΖΕΣ, αντιθέτως, δέχθηκε την εφαρμογή των θεμελιωδών ελευθεριών στην περίπτωση εμπιστεύματος συσταθέντος στο Λιχτενστάιν, του οποίου τα «μέλη» φορολογούνταν στη Νορβηγία¹².

24. Σημείο εκκίνησης για την απάντηση του ως άνω ερωτήματος αποτελεί το γεγονός ότι το άρθρο 54 ΣΛΕΕ επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής των σχετικών θεμελιωδών ελευθεριών και σε άλλες οντότητες πέραν των φυσικών προσώπων. Ειδικότερα, εξομοιώνονται προς τα φυσικά πρόσωπα οι εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και οι οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Ένωσης.

25. Ως εκ τούτου, ως πιθανοί δικαιούχοι προβάλλουν τόσο τα φυσικά πρόσωπα που χρησιμοποιούν το trust, ως υπήκοοι κράτους μέλους (πρωτογενώς), όσο και το ίδιο το trust. Ως προς το trust, τούτο μπορεί να συντρέχει όμως μόνον εφόσον αυτό μπορεί να λογιστεί ως εταιρία κατά την έννοια του άρθρου 54, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

26. Κατά το άρθρο 54, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, ως εταιρίες νοούνται οι εταιρίες αστικού ή εμπορικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου. Η ιδιαιτερότητα του εμπιστεύματος συνίσταται στο ότι είναι σχεδιασμένο να επιτελεί «μόνον» τη λειτουργία της καταπιστευτικής διαχείρισεως ξένης περιουσίας προς όφελος τρίτου.

11 Αποφάσεις της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 29), και της 22ας Ιανουαρίου 2015, Stanley International Betting και Stanleybet Malta (C-463/13, EU:C:2015:25, σκέψη 26 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

12 Απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ, της 9ης Ιουλίου 2014, Fred. Olsen (E-3/13, E-20/13, EFTA Court Reports 2014, 400).

27. Η συμβατική απλώς ανάληψη υποχρεώσεως διαχείρισεως ξένης περιουσίας (λεγόμενο εμπίστευμα) δεν ισοδυναμεί, κατά κανόνα, με τη σύσταση εταιρίας, ως προσώπου διακριτού από τον διαχειριστή (εμπιστευματοδόχο), κατά την έννοια του άρθρου 54 ΣΛΕΕ. Εξάλλου, το εν προκειμένω επίμαχο εμπίστευμα δεν έχει αυτοτελή νομική προσωπικότητα βάσει της εθνικής νομοθεσίας, όπως ομοφώνως επισημαίνεται από το αιτούν δικαστήριο, την Επιτροπή και τη Νορβηγική Κυβέρνηση.

28. Ωστόσο, στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 54 ΣΛΕΕ δεν απαιτείται αυτοτελής νομική προσωπικότητα. Σε διαφορετική περίπτωση, ο εκάστοτε εθνικός νομοθέτης θα μπορούσε οποτεδήποτε, μέσω της απονομής ή της στερήσεως αυτοτελούς νομικής προσωπικότητας, να διευρύνει ή να περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Ούτως ή άλλως, είναι σχεδόν αδύνατο να προσδιοριστεί η διαφορά μεταξύ της ιδιαίτερης νομικής προσωπικότητας και της «απλής» ικανότητας δικαίου¹³.

29. Συνεπώς, η διάκριση μεταξύ οργανωτικών σχημάτων με ή χωρίς προσωπικότητα, η οποία ενίοτε απαντάται στις εθνικές νομοθεσίες, δεν μπορεί –αντιθέτως προς την άποψη που εξέφερε το Ηνωμένο Βασίλειο κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση– να μεταφερθεί στο δίκαιο της Ένωσης. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει χαρακτηρίσει ως «νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου» εταιρία η οποία, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, δεν είχε νομική προσωπικότητα¹⁴.

30. Περαιτέρω, το άρθρο 54 ΣΛΕΕ –και αντιστοίχως η έννοια των «άλλων νομικών προσώπων»– δεν επιτρέπεται να ερμηνεύεται συσταλτικώς¹⁵. Η επέκταση της εφαρμογής των θεμελιωδών ελευθεριών στις εταιρίες ανταποκρίνεται πρωτίστως στο γεγονός ότι σημαντικοί μετέχοντες στην αγορά δραστηριοποιούνται με τη μορφή εταιρίας. Τούτο εξυπηρετεί την επίτευξη του σκοπού της υλοποιήσεως της εσωτερικής αγοράς κατ’ άρθρο 26, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Ο σκοπός αυτός συνηγορεί υπέρ της εφαρμογής των θεμελιωδών ελευθεριών και σε μορφές οργανώσεως όπως το είναι το εμπίστευμα. Μολονότι, σε περίπτωση μη εφαρμογής του άρθρου 54 ΣΛΕΕ, θα μπορούν τουλάχιστον οι εταίροι μιας εταιρίας να επικαλεστούν την παραβίαση τις θεμελιώδεις ελευθερίες, ωστόσο τούτο θα είναι πολύ περίπλοκο και θα έχει ως αποτέλεσμα η εταιρία, αφενός, να δύναται να συνάπτει άμεσα έννομες σχέσεις, αφετέρου, όμως να μην δύναται να επικαλείται η ίδια τις θεμελιώδεις ελευθερίες, αλλά μόνον εμμέσως, μέσω των εταίρων της.

31. Ως εκ τούτου, το άρθρο 54 ΣΛΕΕ αποσκοπεί στο να διασφαλιστεί ότι τα μεμονωμένα πρόσωπα δύναται να επιδιώκουν την ικανοποίηση των προστατευόμενων από τις θεμελιώδεις ελευθερίες συμφερόντων τους επίσης μέσω της συστάσεως ή της κτήσεως «άλλου νομικού προσώπου». Τούτο εξυπηρετεί την αποτελεσματική οργάνωση των οικονομικών δραστηριοτήτων και διευκολύνει επομένως την άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών: δεν είναι τα πρόσωπα τα οποία δραστηριοποιούνται μέσω εταιρίας ή μέσω «άλλου νομικού προσώπου» εκείνα τα οποία πρέπει να προβάλλουν την παραβίαση θεμελιώδους ελευθερίας, αλλά ο οικονομικός φορέας ο οποίος θίγεται πρωτίστως από την παραβίαση αυτή.

32. Αντιθέτως προς την άποψη της Νορβηγίας, η έννοια των «άλλων νομικών προσώπων» κατ’ άρθρον 54 ΣΛΕΕ πρέπει να ερμηνευθεί αυτοτελώς υπό το φως των ως άνω επιδιωκόμενων σκοπών. Δεν αναφέρεται, επί παραδείγματι, μόνο σε εταιρίες με αυτοτελή νομική προσωπικότητα η οποία πρέπει να κρίνεται σύμφωνα με τις διάφορες εθνικές έννομες τάξεις.

13 Βλ., επί παραδείγματι, BGH [Γερμανικό Ακυρωτικό], απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2001 – II ZR 331/00, NJW 2001, σ. 1056, επί της «περιορισμένης ικανότητας δικαίου» των γερμανικών προσωπικών εταιριών.

14 Βλ. απόφαση της 4ης Ιουνίου 2009, SALIX Grundstücks-Vermietungsgesellschaft (C-102/08, EU:C:2009:345, σκέψη 74).

15 Ομοίως, απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ, της 9ης Ιουλίου 2014, Fred. Olsen (E-3/13, E-20/13, EFTA Court Reports 2014, 400).

33. Ως εκ τούτου, στην έννοια του δικαίου της Ένωσης περί «άλλων νομικών προσώπων» εμπίπτει κάθε μονάδα οργανώσεως, με τη βοήθεια της οποίας τα μέλη της (ήτοι τα πρόσωπα που χρησιμοποιούν το σχήμα αυτό) μπορούν να συνάπτουν έννομες σχέσεις. Προκειμένου όμως η μονάδα οργανώσεως (σε αντιδιαστολή προς κάθε επιμέρους μέλος της) να μπορεί να θιγεί αυτοτελώς, πρέπει να διαθέτει κάποιου βαθμού αυτονόμηση που να της επιτρέπει να συνάπτει έννομες σχέσεις ως *τέτοια*. Ομοίως, πρέπει να έχει την ικανότητα ενιαίας διαμορφώσεως της βουλήσεώς της και να διακρίνεται, στο πλαίσιο αυτό, από τα πρόσωπα που τη χρησιμοποιούν.

34. Όσον αφορά το ζήτημα αν οι μετέχοντες αυτοί στην αγορά διακρίνονται από τα πρόσωπα που τους χρησιμοποιούν κρίσιμο είναι, εντούτοις, αυτό που ισχύει στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη. Στον βαθμό που η εθνική νομοθεσία απονέμει και/ή επιβάλλει στο επιμέρους σχήμα (εν προκειμένω στο εμπίστευμα) αυτοτελή δικαιώματα και υποχρεώσεις, τούτο ενεργεί επομένως ως *τέτοιο* στις έννομες σχέσεις. Το ζήτημα αυτό –όπως εκτέθηκε από το Ηνωμένο Βασίλειο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση– συνιστά προκριματικό ζήτημα το οποίο, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, μπορεί να απαντηθεί μόνο στο πλαίσιο του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου και δεν μπορεί να κριθεί από το Δικαστήριο σε κάθε επιμέρους περίπτωση¹⁶. Στην υπό κρίση υπόθεση συντρέχουν όμως λόγοι που συνηγορούν υπέρ της ερμηνείας ότι –όπως επίσης υποστηρίζουν ο προσφεύγων, η Επιτροπή και η Δημοκρατία της Αυστρίας– μεταξύ άλλων, λόγω της διατυπώσεως του άρθρου 69 του TCGA, στις έννομες σχέσεις ενεργεί το εμπίστευμα ως *τέτοιο* (απόδοση κατοικίας στο σύνολο των εμπιστευματοδόχων) και όχι μόνον οι εμπιστευματοδόχοι ως μεμονωμένα πρόσωπα.

35. Απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν στην υπό κρίση περίπτωση το εμπίστευμα μπορεί να ενεργεί αυτοτελώς στις έννομες σχέσεις, έχοντας δικά του δικαιώματα και υποχρεώσεις, ή τούτο μπορούν να πράττουν μόνον οι εμπιστευματοδόχοι του. Εφόσον κριθεί ότι το εμπίστευμα ενεργεί ως *τέτοιο*, τότε πρέπει επίσης να θεωρηθεί ως «άλλο νομικό πρόσωπο» κατά την έννοια του άρθρου 54, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

β) Ελευθερία εγκαταστάσεως

36. Περαιτέρω, πρέπει να κριθεί ποια είναι η θεμελιώδης ελευθερία, την οποία μπορούν να προβάλουν το εμπίστευμα ή οι εμπιστευματοδόχοι, εφόσον η λανθάνουσα υπεραξία φορολογείται μόνο για τον λόγο ότι η έδρα της διαχειρίσεως του εμπιστεύματος (και/ή η κατοικία ή συνήθης διαμονή της πλειοψηφίας των διαχειριστών) μεταφέρεται, κατά πλάσμα δικαίου της εθνικής νομοθεσίας, σε άλλο κράτος μέλος. Οι διάδικοι αναφέρονται εν προκειμένω στην ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων, την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και την ελευθερία εγκαταστάσεως.

37. Βάσει του άρθρου 43 ΣΕΚ (νυν άρθρο 49 ΣΛΕΕ), η ελευθερία εγκαταστάσεως περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων από υπηκόους κράτους μέλους στο έδαφος άλλου κράτους μέλους¹⁷. Οι διατάξεις της Συνθήκης για την ελευθερία εγκαταστάσεως, έστω και αν, σύμφωνα με το γράμμα τους, έχουν ως σκοπό να εξασφαλίζουν εντός του κράτους μέλους υποδοχής την ίση μεταχείριση με τους ημεδαπούς, απαγορεύουν, ωστόσο, εξίσου στο κράτος μέλος εξόδου να εμποδίζει την εγκατάσταση σε άλλο κράτος μέλος ενός από τους υπηκόους του ή μιας εταιρίας που έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία του¹⁸.

38. Η διαχείριση ξένης περιουσίας από ένα εμπίστευμα και/ή τους εμπιστευματοδόχους του αποτελεί μη μισθωτή δραστηριότητα. Επίσης, συντρέχει η απαιτούμενη συμμετοχή στο οικονομικό γίνεσθαι, καθότι προς τούτο αρκεί η ενεργός διαχείριση περιουσίας¹⁹.

¹⁶ Όπως ακριβώς και όσον αφορά τις εταιρίες: βλ. απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψη 26).

¹⁷ Αποφάσεις της 11ης Μαρτίου 2004, de Lasteyrie du Saillant (C-9/02, EU:C:2004:138, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), και της 21ης Ιανουαρίου 2010, SGI (C-311/08, EU:C:2010:26, σκέψη 38).

¹⁸ Αποφάσεις της 21ης Ιανουαρίου 2010, SGI (C-311/08, EU:C:2010:26, σκέψη 39), και της 13ης Δεκεμβρίου 2005, Marks & Spencer (C-446/03, EU:C:2005:763, σκέψη 31).

¹⁹ Βλ., επίσης, απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2006, Centro di Musicologia Walter Stauffer (C-386/04, EU:C:2006:568, σκέψη 19).

39. Ακόμη και σε περίπτωση που η ενεργός διαχείριση ξένης περιουσίας θεωρηθεί ενδεχομένως ότι δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας για τον ΦΠΑ²⁰, παραμένει εντούτοις μη μισθωτή οικονομική δραστηριότητα. Παρά τον αντίθετο ισχυρισμό της Νορβηγικής Κυβέρνησεως, κατά την εκτίμηση της μισθωτής οικονομικής δραστηριότητας ως προϋποθέσεως για την εφαρμογή της ελευθερίας εγκαταστάσεως δεν εφαρμόζονται οι αρχές της νομοθεσίας για τον ΦΠΑ που διέπουν το ζήτημα πότε κάποιος θεωρείται ως υποκείμενος στον φόρο. Και τούτο, αν μη τι άλλο, διότι οι θεμελιώδεις ελευθερίες, οι οποίες σκοπούν στην άρση των εμποδίων στην εσωτερική αγορά, επιδιώκουν διαφορετικούς σκοπούς από ό,τι η νομοθεσία για τον ΦΠΑ, η οποία σκοπεύει στην φορολόγηση του τελικού καταναλωτή. Μολονότι η αμιγής εταιρία χαρτοφυλακίου (λεγόμενη χρηματοοικονομική εταιρία χαρτοφυλακίου), κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου²¹, δεν θεωρείται ως υποκείμενη στον φόρο κατά την έννοια του άρθρου 9 της οδηγίας 2006/112/EK του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας²², δύναται, εντούτοις, στο πλαίσιο της φορολογήσεως των προσόδων της λόγω της μεταφοράς της έδρας της, να επικαλεστεί την ελευθερία εγκαταστάσεως²³.

40. Ωστόσο, η ελευθερία εγκαταστάσεως προϋποθέτει την πραγματική άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας μέσω εγκαταστάσεως υπό μορφή μόνιμης υποδομής στο κράτος μέλος υποδοχής για αόριστο χρονικό διάστημα²⁴. Εν προκειμένω, στο πλαίσιο της ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασίας δεν προσκομίσθηκαν στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι οι δραστηριότητες του εμπιστεύματος ή των εμπιστευματοδόχων εξακολουθούν να περιορίζονται στο Ηνωμένο Βασίλειο και ότι δεν ασκήθηκαν και/ή δεν ασκούνται δραστηριότητες στην Κύπρο. Η εξέταση του ζητήματος αυτού απόκειται, ωστόσο, στο αιτούν δικαστήριο²⁵.

41. Εφόσον πράγματι ασκείται οικονομική δραστηριότητα στην Κύπρο, δεν χρειάζεται, σε τελική ανάλυση, να εξεταστεί εν προκειμένω το ζήτημα αν έχουν επίσης εφαρμογή η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, όσον αφορά τη δυνατότητα προβολής της από το εμπίστευμα ή από τους θιγόμενους από τη φορολόγηση εμπιστευματοδόχους, ή ενδεχομένως κάποιες άλλες θεμελιώδεις ελευθερίες. Η διασαφήνιση της ανταγωνιστικής σχέσεως μεταξύ των θεμελιωδών ελευθεριών θα ασκούσε επιρροή επί της επιλύσεως της υποθέσεως, μόνο αν η υπόθεση είχε σχέση με τρίτα κράτη, οπότε θα είχε σημασία η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων λόγω του διευρυμένου πεδίου εφαρμογής της. Όταν η υπόθεση έχει καθαρά ενδοκοινοτικό χαρακτήρα, όπως στην υπό κρίση διαδικασία, δεν χρειάζεται να επιλυθεί το ζήτημα της σχέσεως μεταξύ της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, διότι τα κριτήρια ελέγχου των θεμελιωδών αυτών ελευθεριών ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό²⁶.

20 Απόφαση της 20ής Ιουνίου 1996, Wellcome Trust (C-155/94, EU:C:1996:243, σκέψεις 34 επ.).

21 Βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 20ής Ιουνίου 1991, Polysar Investments Netherlands (C-60/90, EU:C:1991:268, σκέψη 13), της 14ης Νοεμβρίου 2000, Floridienne και Berginvest (C-142/99, EU:C:2000:623, σκέψη 17), της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, Cibo Participations (C-16/00, EU:C:2001:495, σκέψη 19), και της 30ής Μαΐου 2013, X (C-651/11, EU:C:2013:346, σκέψη 35).

22 ΕΕ 2006, L 347, σ. 1.

23 Βλ., επίσης, απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2006, Cassa di Risparmio di Firenze κ.λπ. (C-222/04, EU:C:2006:8, σκέψεις 107 επ.), επί της οικονομικής δραστηριοποιήσεως εταιρίας χαρτοφυλακίου στο πλαίσιο των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις, η οποία βάσει της νομοθεσίας για τον ΦΠΑ ενδεχομένως δεν θεωρείται ως υποκείμενη στον φόρο.

24 Απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2006, Cadbury Schweppes και Cadbury Schweppes Overseas (C-196/04, EU:C:2006:544, σκέψη 54 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

25 Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012, VALE (C-378/10, EU:C:2012:440, σκέψη 35).

26 Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση SGI (C-311/08, EU:C:2009:545, σημεία 37 επ.)· το Δικαστήριο επιβεβαίωσε μόνο την ελευθερία εγκαταστάσεως· απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2010, SGI (C-311/08, EU:C:2010:26, σκέψη 36).

γ) Περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως

42. Σε περίπτωση που τα εμπιστεύματα (ή οι εμπιστευματοδόχοι) ασκούν οικονομική δραστηριότητα στην Κύπρο, στο πλαίσιο της διαχειρίσεως της περιουσίας προς το συμφέρον των δικαιούχων, πρέπει να απαντηθεί αν η φορολόγηση μη πραγματοποιηθέντων κερδών (ήτοι η φορολόγηση των λανθανουσών υπεραξιών) σε συνάρτηση με τη μεταφορά της έδρας συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

43. Ως περιορισμοί στην ελευθερία εγκαταστάσεως νοούνται, κατά πάγια νομολογία, όλα τα μέτρα τα οποία απαγορεύουν, παρεμποδίζουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας αυτής²⁷. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως διαπιστώσει ότι η φορολόγηση λανθανουσών υπεραξιών σε περίπτωση μεταφοράς της έδρας συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως, εφόσον τέτοια φορολόγηση μη πραγματοποιηθέντων κερδών δεν εφαρμόζεται σε αντίστοιχες περιπτώσεις στην ημεδαπή (ήτοι σε περίπτωση μετοικήσεως εντός της χώρας)²⁸.

44. Ο περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως έγκειται στην πραγματοποίηση της βεβαιώσεως του φόρου, μολοντί δεν υφίστανται *in concreto* πραγματοποιηθέντα κέρδη. Τούτο διότι, λόγω της βεβαιώσεως του φόρου, ο υποκείμενος στον φόρο οφείλει ήδη τον φόρο και βαρύνεται με αυτόν, ακόμη και αν αυτός δεν έχει ακόμα καταστεί ληξιπρόθεσμος. Ως εκ τούτου, με την είσπραξη του φόρου απλώς ολοκληρώνεται ο περιορισμός.

45. Στη διαφορά της κύριας δίκης, το εμπίστευμα (ή οι εμπιστευματοδόχοι του), το οποίο προτίθεται να μεταφέρει την έδρα του από το Ηνωμένο Βασίλειο (και/ή του οποίου η έδρα λογίζεται κατά πλάσμα δικαίου στην εθνική νομοθεσία ότι μεταφέρεται σε περίπτωση «αποδημίας» της πλειοψηφίας των εμπιστευματοδόχων του) υφίσταται δυσμενή μεταχείριση από απόψεως ρευστότητας, σε σύγκριση προς τους παρόμοιους μετέχοντες στην αγορά οι οποίοι έχουν την πραγματική έδρα τους στο Ηνωμένο Βασίλειο. Και τούτο διότι, βάσει της επίμαχης στην κύρια δίκη ρυθμίσεως της εθνικής νομοθεσίας, η μεταφορά της έδρας του εμπιστεύματος σε άλλο κράτος μέλος συνεπάγεται την άμεση φορολόγηση²⁹ των μη πραγματοποιηθεισών υπεραξιών όσον αφορά ορισμένα περιουσιακά στοιχεία. Αντιθέτως, τέτοιες υπεραξίες δεν φορολογούνται όταν κάποιο εμπίστευμα μεταφέρει την έδρα του εντός του Ηνωμένου Βασιλείου. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η φορολόγηση γίνεται όταν πραγματοποιηθούν οι λανθάνουσες υπεραξίες. Η διαφορετική αυτή μεταχείριση (άμεση φορολόγηση μη πραγματοποιηθεισών υπεραξιών σε περίπτωση αποδημίας) είναι ικανή να αποτρέψει το εμπίστευμα (ή τους εμπιστευματοδόχους του) από το να μεταφέρει την έδρα του σε άλλο κράτος μέλος. Τούτο ισχύει ακόμη και στην περίπτωση που το εμπίστευμα διαθέτει επάρκεια ρευστότητας που του επιτρέπει να καταβάλει τον φόρο χωρίς να έχουν πραγματοποιηθεί οι λανθάνουσες υπεραξίες.

46. Συνεπώς, στο πρώτο και το τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι συντρέχει περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως στην περίπτωση που το εμπίστευμα (ή οι εμπιστευματοδόχοι του) φορολογείται κατά τον χρόνο μεταφοράς της έδρας του σε άλλο κράτος μέλος, ενώ τούτο δεν συμβαίνει σε περίπτωση μεταφοράς της έδρας εντός της χώρας.

27 Αποφάσεις της 21ης Μαΐου 2015, *Verder LabTec* (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 34), και της 16ης Απριλίου 2015, Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-591/13, EU:C:2015:230, σκέψη 56 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

28 Αποφάσεις της 11ης Μαρτίου 2004, *de Lasteyrie du Saillant* (C-9/02, EU:C:2004:138, σκέψη 46), της 29ης Νοεμβρίου 2011, *National Grid Indus* (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψη 33), της 21ης Μαΐου 2015, *Verder LabTec* (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 35), και της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, *N* (C-470/04, EU:C:2006:525, σκέψη 35).

29 Αντιθέτως προς την άποψη του Ηνωμένου Βασιλείου, το γεγονός ότι ο φόρος αυτός καθίσταται ληξιπρόθεσμος στο Ηνωμένο Βασίλειο μόλις στις 31 Ιανουαρίου του επόμενου έτους δεν ασκεί καμία επιρροή κατά τη σχετική εκτίμηση, καθότι η ίδια προθεσμία πληρωμής ισχύει και στην περίπτωση φορολόγησεως των πραγματοποιηθεισών λανθανουσών υπεραξιών (ήτοι σε περίπτωση διατηρήσεως της έδρας στην ημεδαπή), με αποτέλεσμα η έλλειψη ρευστότητας να μην λαμβάνεται υπόψη μόνο στην περίπτωση μεταφοράς της έδρας στην αλλοδαπή.

2. Επί του δευτέρου, του τετάρτου και του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

α) Δικαιολογητικός λόγος

47. Περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως δύναται να δικαιολογηθεί μόνο για επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Εξάλλου, ο περιορισμός θα πρέπει να είναι πρόσφορος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να μην υπερβαίνει το αναγκαίο προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρο³⁰.

48. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αποφανθεί ότι κράτος μέλος έχει, σύμφωνα με την αρχή της φορολογικής εδαφικότητας σε συνδυασμό με μια χρονική παράμετρο, ήτοι τη φορολογική κατοικία του υποκείμενου στον φόρο στην ημεδαπή κατά την περίοδο κατά την οποία δημιουργήθηκαν οι λανθάνουσες υπεραξίες, το δικαίωμα να φορολογήσει τις εν λόγω υπεραξίες κατά τον χρόνο της αποδημίας του υποκείμενου στον φόρο³¹. Συγκεκριμένα, ένα τέτοιο μέτρο αποβλέπει στο να αποτρέψει καταστάσεις ικανές να θέσουν σε κίνδυνο το δικαίωμα του κράτους μέλους εξόδου να ασκήσει τη φορολογική εξουσία του σε σχέση με τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν στο έδαφός του και επομένως δύναται να δικαιολογηθεί για λόγους διαφυλάξεως της κατανομής της φορολογικής εξουσίας μεταξύ των κρατών μελών³².

49. Προϋπόθεση όμως αποτελεί ότι η αποδημία θέτει πράγματι σε κίνδυνο τη φορολογική εξουσία του κράτους μέλους εξόδου. Τούτο συντρέχει, σε κάθε περίπτωση, όταν παύει να υφίσταται η φορολογική του εξουσία³³. Ωστόσο, οι προσφεύγοντες αμφισβητούν την απώλεια της φορολογικής εξουσίας του Ηνωμένου Βασιλείου επειδή, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, φορολόγηση εξακολουθεί να πραγματοποιείται ενόσω οι δικαιούχοι παραμένουν κάτοικοι ημεδαπής και εξακολουθούν να λαμβάνουν πληρωμές από το εμπίστευμα (και/ή τους εμπιστευματοδόχους του).

50. Η ιδιαιτερότητα της εν λόγω διατηρήσεως της φορολογικής εξουσίας του Ηνωμένου Βασιλείου μετά τη μεταφορά της έδρας του εμπιστεύματος συνίσταται, ωστόσο, στο γεγονός ότι εξαρτάται αποκλειστικώς από τις αποφάσεις του εμπιστεύματος και/ή των δικαιούχων. Τούτο επισημάνθηκε επίσης από την Επιτροπή και το Ηνωμένο Βασίλειο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Σε περίπτωση που το εμπίστευμα δεν προβαίνει σε πληρωμές σε δικαιούχους που είναι κάτοικοι Ηνωμένου Βασιλείου ή σε περίπτωση που οι δικαιούχοι, όπως συνέβη εν προκειμένω, αποδημούν από το Ηνωμένο Βασίλειο, η εισέτι υφιστάμενη φορολογική εξουσία του δεν μπορεί να ασκηθεί. Κατά συνέπεια, το κράτος μέλος δεν έχει υπό τον έλεγχό του το πότε μπορεί να ασκήσει τη φορολογική εξουσία του. Η περίπτωση αυτή μοιάζει με την περίπτωση κατά την οποία το κράτος μέλος, λόγω της μεταφοράς της έδρας, παύει τελείως να έχει αυτόνομη φορολογική εξουσία.

51. Συνεπώς, στο πρώτο σκέλος του δεύτερου ερωτήματος και στο τέταρτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η φορολόγηση λόγω αποδημίας, όπως στην προκειμένη περίπτωση, είναι κατ' αρχήν νόμιμη, προκειμένου να διαφυλαχθεί η κατανομή των φορολογικών εξουσιών, ακόμη και αν υπό ορισμένες συνθήκες, οι οποίες όμως δεν τελούν πλέον υπό τον έλεγχο του κράτους μέλους, θα ήταν επίσης δυνατή η εν μέρει φορολόγηση.

30 Αποφάσεις της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψη 42), της 12ης Σεπτεμβρίου 2006, Cadbury Schweppes και Cadbury Schweppes Overseas (C-196/04, EU:C:2006:544, σκέψη 47), και της 13ης Δεκεμβρίου 2005, Marks & Spencer (C-446/03, EU:C:2005:763, σκέψη 35).

31 Αποφάσεις της 23ης Ιανουαρίου 2014, DMC (C-164/12, EU:C:2014:20, σκέψη 53 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψη 49), της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψεις 44 επ.), και της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, N (C-470/04, EU:C:2006:525, σκέψη 46).

32 Αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 2005, Marks & Spencer (C-446/03, EU:C:2005:763, σκέψεις 45 επ.), της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψη 48), της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 47), και της 21ης Ιανουαρίου 2010, SGI (C-311/08, EU:C:2010:26, σκέψη 60).

33 Ομοίως, ρητώς: αποφάσεις της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 48), της 25ης Απριλίου 2013, Επιτροπή κατά Ισπανίας (C-64/11, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:264, σκέψη 31), και της 23ης Ιανουαρίου 2014, DMC (C-164/12, EU:C:2014:20, σκέψη 60 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

52. Εντούτοις, το ότι διατηρείται η δυνατότητα φορολογήσεως υπό ορισμένες συνθήκες είναι δυνατό να ασκήσει επιρροή όσον αφορά την αναλογικότητα της φορολογήσεως. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο αυτό υφίσταται κίνδυνος διπλής φορολογήσεως μόνο από το κράτος μέλος εξόδου. Η λανθάνουσα υπεραξία φορολογείται σε πλήρη έκταση ήδη κατά την αποδημία και τυχόν περαιτέρω υπεραξίες είναι δυνατό να φορολογηθούν κατά την πραγματοποίηση πληρωμών προς τους δικαιούχους. Τούτο συμβαίνει μάλιστα μολονότι πλέον στην πραγματικότητα –ενώ δικαιολογητικός λόγος για τη φορολόγηση λόγω αποδημίας αποτελεί η κατανομή των φορολογικών εξουσιών– το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να προβεί σε φορολόγηση των υπεραξιών αυτών. Τέτοιο ζήτημα δεν τίθεται όμως στην υπό κρίση υπόθεση επειδή οι λανθάνουσες υπεραξίες πραγματοποιήθηκαν ήδη και οι δικαιούχοι δεν είναι πλέον κάτοικοι Ηνωμένου Βασιλείου.

β) Αναλογικότητα

53. Με το πέμπτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να κριθεί η αναλογικότητα της εν προκειμένω επίμαχης συγκεκριμένης περιπτώσεως φορολογήσεως λόγω αποδημίας. Το ερώτημα αναφέρεται, αφενός, στη μη παρεχόμενη δυνατότητα αναβολής της εξοφλήσεως της φορολογικής οφειλής (βλ. υπό i επί του υπό στοιχείο α' σκέλους του πέμπτου ερωτήματος) και, αφετέρου, στο γεγονός ότι οι λανθάνουσες υπεραξίες πραγματοποιήθηκαν, χωρίς να μειωθεί η αξία τους, μετά τη βεβαίωση του φόρου αλλά προτού η φορολογική οφειλή καταστεί ληξιπρόθεσμη (βλ. υπό ii επί του υπό στοιχείο β' σκέλους του πέμπτου ερωτήματος). Περαιτέρω, αντικείμενο του ερωτήματος αποτελεί επίσης η μη λήψη υπόψη ενδεχόμενων μελλοντικών μειώσεων της αξίας (βλ. υπό iii επί του υπό στοιχείο α' σκέλους του πέμπτου ερωτήματος) στο πλαίσιο της φορολογήσεως λόγω αποδημίας.

54. Η φορολογική αρχή του Ηνωμένου Βασιλείου επισημαίνει εν προκειμένω πρωτίστως τη συνδρομή της ειδικής περιστάσεως ότι ο υποκείμενος στον φόρο ρευστοποίησε πράγματι, στο πλαίσιο πωλήσεως, τα περιουσιακά στοιχεία που ενσωμάτωναν τις λανθάνουσες υπεραξίες, προτού καταστεί ληξιπρόθεσμη η φορολογική οφειλή. Καθότι το κέρδος που αποκόμισε από τη ρευστοποίηση αυτή επαρκούσε για την εξόφληση της προγενέστερα γεννηθείσας φορολογικής οφειλής, στο πλαίσιο της κατά πλάσμα δικαίου πραγματοποιήσεως κερδών, η φορολόγηση λόγω αποδημίας είναι στην προκειμένη περίπτωση αναλογική.

ι) Μη παρεχόμενη δυνατότητας αναβολής πληρωμής

55. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αποφανθεί ότι ο υποκείμενος στον φόρο πρέπει να έχει, κατά την αποδημία, τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ, αφενός, της άμεσης πληρωμής του ποσού του φόρου και, αφετέρου, της ετεροχρονισμένης πληρωμής του ποσού αυτού, ενδεχομένως με την καταβολή τόκων σύμφωνα με την εφαρμοστέα εθνική ρύθμιση³⁴. Η είσπραξη του φόρου επί των λανθανουσών υπεραξιών σε πέντε ετήσιες δόσεις, αντί για την άμεση είσπραξη του φόρου αυτού, έχει κριθεί από το Δικαστήριο ότι αποτελεί μέτρο σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας³⁵. Ωστόσο, από την εθνική νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου απουσιάζει κάθε ρύθμιση σχετική με δυνατότητα αναβολής τη πληρωμής. Επομένως, η φορολογική οφειλή για λανθάνουσες υπεραξίες γεννήθηκε αμέσως. Τούτο είναι, βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου, αντίθετο προς την αρχή της αναλογικότητας.

³⁴ Αποφάσεις της 21ης Μαΐου 2015, *Verder LabTec* (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 49), της 29ης Νοεμβρίου 2011, *National Grid Indus* (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψεις 56 επ., 58, 62), και της 16ης Απριλίου 2015, *Επιτροπή κατά Γερμανίας* (C-591/13, EU:C:2015:230, σκέψη 67 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

³⁵ Απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2014, *DMC* (C-164/12, EU:C:2014:20, σκέψη 64), και της 21ης Μαΐου 2015, *Verder LabTec* (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 52).

ii) Πραγματοποίηση των λανθανουσών υπεραξιών μετά τη βεβαίωση του φόρου, αλλά προτού καταστεί ληξιπρόθεσμη η φορολογική οφειλή

56. Ακόμη και υπό την εκδοχή της φορολογικής διοικήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου ότι κρίσιμο είναι το –μάλλον συμπτωματικό για το κράτος που προέβη στη φορολόγηση– γεγονός της επιτυχούς πραγματοποίησεως των λανθανουσών υπεραξιών μετά τη βεβαίωση του φόρου και προτού καταστεί ληξιπρόθεσμη η φορολογική οφειλή, η φορολόγηση κατά τον χρόνο της αποδημίας εξακολουθεί να αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας. Ακόμη και στην περίπτωση αυτή, εξακολουθεί να συντρέχει δυσμενής μεταχείριση σε σύγκριση με τις αντίστοιχες περιπτώσεις στην ημεδαπή. Συγκεκριμένα, σε περίπτωση πραγματοποίησεως των λανθανουσών υπεραξιών στην ημεδαπή, ο ίδιος φόρος καθίσταται ληξιπρόθεσμος μεταγενέστερα (με αφετηρία υπολογισμού την ημερομηνία πραγματοποίησεως: εν προκειμένω ακριβώς μετά ένα έτος).

57. Περαιτέρω, η εκτίμηση της αναλογικότητας των κρατικών μέτρων, ήτοι εν προκειμένω της βεβαίωσης του φόρου και του καθορισμού του χρόνου που καθίσταται ληξιπρόθεσμη η φορολογική οφειλή, δεν μπορεί να εξαρτάται από την απόφαση του θιγόμενου, του οποίου ακριβώς τα δικαιώματα αφορά η προσβολή. Ειδάλλως, ο αντίθετος προς την αρχή της αναλογικότητας χαρακτήρας του περιορισμού της ελευθερίας εγκαταστάσεως θα μπορούσε να προβληθεί μόνον από τον υποκείμενο στον φόρο ο οποίος αρνείται να καταβάλει τον ληξιπρόθεσμο φόρο και ως εκ τούτου δεν εκποιεί τα περιουσιακά στοιχεία τα οποία ενσωματώνουν τις λανθάνουσες υπεραξίες. Αντιθέτως, ο θιγόμενος, ο οποίος συμμορφώνεται προς την κρατική εντολή πληρωμής και πραγματοποιεί, για τον σκοπό αυτόν, τις λανθάνουσες υπεραξίες, θα στερείται στην περίπτωση αυτή της δυνατότητας προβολής της αντιθέσεως προς την αρχή της αναλογικότητας του περιορισμού των θεμελιωδών ελευθεριών του.

58. Συνεπώς, παρά την πραγματοποίηση των λανθανουσών υπεραξιών προτού καταστεί ληξιπρόθεσμος ο φόρος, η φορολόγηση εξακολουθεί, στην υπό κρίση υπόθεση, να αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας επειδή κατά τον χρόνο της βεβαίωσης του φόρου δεν υπήρχε η δυνατότητα αναβολής της πληρωμής. Η εν λόγω δυνατότητα αναβολής της πληρωμής δεν πρέπει κατ' ανάγκην να αφορά περίοδο που ταυτίζεται με τη μνημονευόμενη στη νομολογία του Δικαστηρίου³⁶ διάρκεια των πέντε ετών³⁷. Αντιθέτως, ο νομοθέτης του Ηνωμένου Βασιλείου μπορούσε να προσφέρει την εν λόγω δυνατότητα αναβολής της πληρωμής και σε συνάρτηση με την πραγματοποίηση των λανθανουσών υπεραξιών πριν από τη λήξη της προθεσμίας αυτής [ομοίως νυν το άρθρο 5, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1164³⁸].

59. Συνεπώς, στο υπό στοιχείο β' σκέλος του πέμπτου ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η αναλογικότητα ενός μέτρου κρίνεται κατά περίπτωση κατά τον χρόνο γενέσεως της φορολογικής υποχρέωσης λόγω της αποδημίας. Η κρίση αυτή πραγματοποιείται ανεξαρτήτως του αν τα σχετικά περιουσιακά στοιχεία εκποιήθηκαν προτού ο φόρος καταστεί ληξιπρόθεσμος και χωρίς να έχει μειωθεί η αξία τους, εφόσον, ελλείποντος του στοιχείου της αποδημίας, η φορολογική οφειλή θα καθίστατο ληξιπρόθεσμη μεταγενέστερα και εφόσον δεν παρέχεται δυνατότητα αναβολής της πληρωμής.

60. Το αν είναι δυνατή, βάσει της εθνικής νομοθεσίας που διέπει τη φορολογική διαδικασία, η θεραπεία της αντιθέσεως της ρυθμίσεως στην αρχή της αναλογικότητας ενδεχομένως στο πλαίσιο μιας σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας περί συνδρομής δικαιώματος αναβολής της πληρωμής, αποτελεί ζήτημα η εξέταση του οποίου απόκειται στο αιτούν δικαστήριο. Όπως εξέθεσε ο προσφεύγων της κύριας δίκης κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, φαίνεται ότι και στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχουν αντίστοιχες δυνατότητες λήψεως αποφάσεως κατ' ενάσκηση διακριτικής ευχέρειας.

³⁶ Αποφάσεις της 23ης Ιανουαρίου 2014, DMC (C-164/12, EU:C:2014:20, σκέψη 64), και της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 52).

³⁷ Βλ. σχετικώς, επίσης, άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1164 (ΕΕ 2016, L 193, σ. 1).

³⁸ ΕΕ 2016, L 193, σ. 1.

iii) Μη λήψη υπόψη μεταγενέστερων μειώσεων της αξίας

61. Κατά την αρχή της εδαφικότητας, βάσει της οποίας κατανέμονται οι εξουσίες φορολογήσεως, κρίσιμα για τον καθορισμό της βάσεως υπολογισμού του φόρου είναι μόνον τα κέρδη και οι ζημίες που προέρχονται από τις δραστηριότητές στο οικείο κράτος³⁹. Η λήψη υπόψη τόσο των κερδών όσο και των ζημιών στο κράτος αυτό συνάδει επίσης με την αρχή της συμμετρίας⁴⁰. Επιπροσθέτως, ο υπολογισμός τόσο των αυξήσεων όσο και των μειώσεων της αξίας προσκρούει σε διοικητικής φύσεως προβλήματα, όταν ούτε η περιουσία ούτε το πρόσωπο βρίσκονται στο έδαφος της χώρας. Για τους λόγους αυτούς, αποκλείεται, στην πραγματικότητα, η υποχρέωση λήψεως υπόψη μεταγενέστερων μειώσεων της αξίας στο πλαίσιο της φορολογήσεως που πραγματοποιείται λόγω της απώλειας της φορολογικής εξουσίας (φορολόγηση λόγω αποδημίας). Ομοίως, η –πάντως εν προκειμένω μη εφαρμοστέα– οδηγία (ΕΕ) 2016/1164 του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2016, για τη θέσπιση κανόνων κατά πρακτικών φοροαποφυγής που έχουν άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς⁴¹ δεν επιβάλλει τέτοια υποχρέωση.

62. Και τούτο διότι ο δικαιολογητικός λόγος της δίκαιης κατανομής των φορολογικών εξουσιών μεταξύ των κρατών μελών στηρίζεται κατ' αποτέλεσμα στην κατανομή των αυξήσεων και των μειώσεων της αξίας οι οποίες προέκυψαν λόγω της εδαφικής εγγύτητας μέχρι ορισμένη ημερομηνία. Στην περίπτωση αυτή όμως, οι μεταγενέστερες αυξήσεις και μειώσεις της αξίας πρέπει κατά κανόνα να λαμβάνονται επίσης υπόψη, όχι από το κράτος μέλος εξόδου, αλλά μόνον από το κράτος της εγκαταστάσεως (ήτοι το κράτος μέλος υποδοχής).

63. Την προσέγγιση αυτή –ουδεμία υποχρέωση λήψεως υπόψη των μειώσεων της αξίας– το Δικαστήριο την επιβεβαίωσε επανειλημμένως στις πιο πρόσφατες αποφάσεις του σε συνάρτηση με τη φορολόγηση λόγω αποδημίας⁴². Μόνη εξαίρεση αποτέλεσε μια απόφαση σχετικά με τη φορολόγηση λόγω αποδημίας φυσικού προσώπου όσον αφορά την ιδιωτική του περιουσία (υπό μορφή σημαντικών εταιρικών μεριδίων). Στην περίπτωση εκείνη τονίστηκε η ανάγκη λήψεως υπόψη των μειώσεων της αξίας που ενδεχομένως προκύψουν μετά την αποδημία⁴³. Στη μεταγενέστερη νομολογία σχετικά με τη φορολόγηση λόγω αποδημίας ορισμένων οικονομικώς δραστηριοποιούμενων υποκειμένων δικαίου και της επιχειρηματικής περιουσίας τους, το Δικαστήριο⁴⁴ δεν συντάχθηκε πλέον προς την τελευταία ως άνω προσέγγιση.

64. Μολονότι η πιο πρόσφατη νομολογία αφορούσε ειδικότερα μονάδες οργανώσεως με ικανότητα δικαίου, η διάκριση με κριτήριο τη νομική μορφή του υποκειμένου στον φόρο δεν προβάλλει πειστική. Τούτο καθίσταται σαφές ιδίως στην υπό κρίση υπόθεση, στην οποία, αναλόγως της εθνικής νομοθεσίας, το εμπίστευμα μπορεί να θεωρηθεί είτε ως «άλλο νομικό πρόσωπο» είτε ως ένα σύνολο περισσότερων του ενός φυσικών προσώπων. Το Δικαστήριο όμως κατ' αποτέλεσμα διέκρινε, όσον αφορά τη λήψη υπόψη των μειώσεων της αξίας, όχι τόσο μεταξύ φυσικών και νομικών προσώπων όσο μεταξύ ιδιωτικής και επιχειρηματικής περιουσίας⁴⁵. Όταν όμως το εμπίστευμα ασκεί οικονομική δραστηριότητα, η φορολόγηση των περιουσιακών στοιχείων αφορά επιχειρηματική περιουσία. Ως εκ τούτου, δεν απαιτείται να αποφασιστεί αν πρέπει να εφαρμοστούν οι κρίσεις που διατυπώθηκαν στην απόφαση «N» σχετικά με τη λήψη υπόψη των μειώσεων της αξίας⁴⁶.

39 Αποφάσεις της 15ης Φεβρουαρίου 2007, Centro Equestre (C-345/04, EU:C:2007:1425, σκέψη 22), της 13ης Δεκεμβρίου 2005, Marks & Spencer (C-446/03, EU:C:2005:763, σκέψη 39), και της 15ης Μαΐου 1997, Futura (C-250/95, EU:C:1997:2471, σκέψεις 21 επ.).

40 Απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψεις 56 επ., 58, 62).

41 ΕΕ 2016, L 193, σ. 1.

42 Αποφάσεις της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψεις 43 επ.), και της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψεις 56 επ.).

43 Απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, N (C-470/04, EU:C:2006:525, σκέψεις 51 επ.).

44 Αποφάσεις της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec (C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψεις 43 επ.), της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψεις 56 επ.), και της 23ης Ιανουαρίου 2014, DMC (C-164/12, EU:C:2014:20, σκέψεις 45 επ.).

45 Τούτο υποδηλώνουν οι επισημάνσεις του Δικαστηρίου στην απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2011, National Grid Indus (C-371/10, EU:C:2011:785, σκέψη 57).

46 Απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, N (C-470/04, EU:C:2006:525, σκέψη 54).

65. Μόνον εάν συναχθεί το συμπέρασμα ότι η δραστηριότητα του εμπιστεύματος συνιστά παθητική διαχείριση περιουσίας και, ως εκ τούτου, μη οικονομική δραστηριότητα, θα πρέπει να ληφθεί αντίστοιχη απόφαση. Σε τέτοια περίπτωση, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι είναι άνευ σημασίας, υπό το πρίσμα του εν προκειμένω κρίσιμου δικαιολογητικού λόγου της κατανομής των φορολογικών εξουσιών μεταξύ των κρατών, το αν η σχετική περιουσία είναι ιδιωτική ή επιχειρηματική.

66. Συνεπώς, στο υπό στοιχείο α' σκέλος του πέμπτου ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η αρχή της αναλογικότητας δεν υποχρεώνει το κράτος μέλος εξόδου να λαμβάνει υπόψη μεταγενέστερες μειώσεις της αξίας.

VI – Πρόταση

67. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του First-tier Tribunal (Tax Chamber) (πρωτοδικείο διοικητικών διαφορών, τμήμα φορολογικών διαφορών, Ηνωμένο Βασίλειο] ως εξής:

- 1) Στο πρώτο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ένα εμπίστευμα δύναται να επικαλεστεί τις θεμελιώδεις ελευθερίες στο πλαίσιο του άρθρου 54 ΣΛΕΕ ακόμη και αν, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, δεν έχει νομική προσωπικότητα. Τούτο προϋποθέτει ότι το εμπίστευμα δύναται να ενεργεί ως τέτοιο στις συναλλαγές και ότι η εθνική έννομη τάξη του απονέμει συναφώς δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η φορολόγηση μη πραγματοποιηθέντων κερδών ενός εμπιστεύματος (ή των εμπιστευματοδόχων του) λόγω της κατά πλάσμα δικαίου που ισχύει στην εθνική νομοθεσία μεταφοράς της έδρας του σε άλλο κράτος μέλος συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως.
- 2) Στο δεύτερο και στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο εν λόγω περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως μπορεί κατ' αρχήν να δικαιολογηθεί από τον σκοπό της διαφυλάξεως της κατανομής των φορολογικών εξουσιών μεταξύ των κρατών μελών. Τούτο ισχύει ακόμη και στην περίπτωση που, μολονότι το κράτος μέλος εξόδου διατηρεί ακόμα ορισμένες δυνατότητες φορολόγησεως, ωστόσο αυτές δεν βρίσκονται πλέον υπό τον αυτόνομο έλεγχο του κράτους μέλους, αλλά εξαρτώνται κατ' ουσίαν από τις αποφάσεις του υποκείμενου στον φόρο.
- 3) Στο δεύτερο και στο πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η αναλογικότητα της φορολόγησεως μη πραγματοποιηθέντων κερδών κρίνεται κατά περίπτωση κατά τον χρόνο βεβαιώσεως του φόρου. Η φορολόγηση αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας εάν, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, δεν παρέχεται δυνατότητα αναβολής της πληρωμής και εάν, ελλείποντος του στοιχείου της αποδημίας, η φορολογική οφειλή θα καθίστατο ληξιπρόθεσμη μεταγενέστερα. Τούτο ισχύει ανεξαρτήτως του αν τα σχετικά περιουσιακά στοιχεία εκποιήθηκαν προτού ο φόρος καταστεί ληξιπρόθεσμος και χωρίς να έχει μειωθεί η αξία τους. Η αρχή της αναλογικότητας δεν υποχρεώνει το κράτος μέλος εξόδου να λαμβάνει υπόψη μεταγενέστερες μειώσεις της επιχειρηματικής περιουσίας.